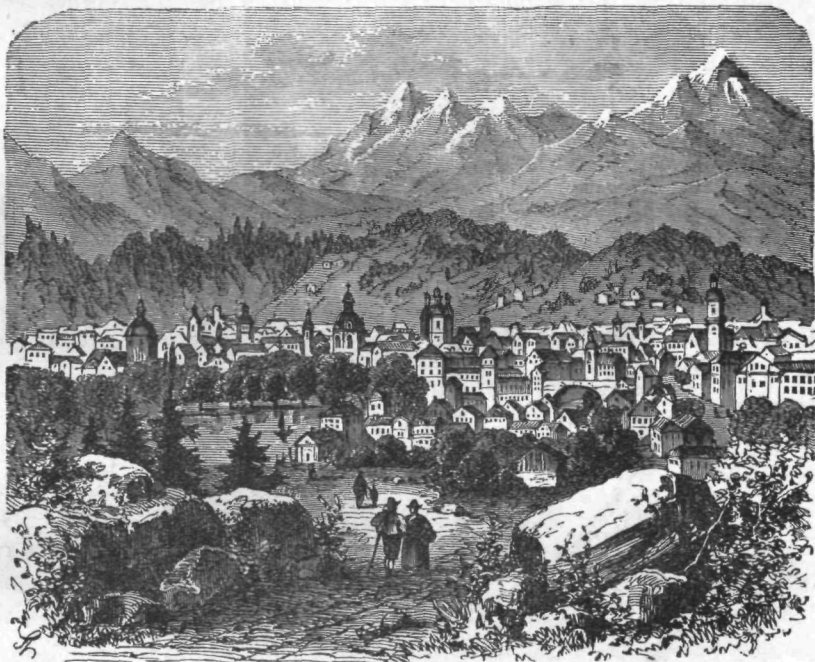

Poknežena grofovina tirolska in predarelska.

Tirolska in Predarelska dežela leži najbolj na zahodu našega cesarstva, visi k trojnemu morju ter je napolnena s planinskimi gorami, kolikor je dolga in široka. Vso Tirolsko pokrivajo čez in čez najvišje planine v našem cesarstvu, samó ob rekah se sém ter tjà nahajà kaka ozka ravnica. Dežela meji ob Bavarsko, Saleburško, Koroško, Italijo, Švico in kneževino liechtensteinsko. Prvotne Alpe zavzemajo ves prostor mej reko Ino na severnej, in rekami Adižo, Izako in Rieno na južnej strani. Prelaz Brenner je deli na takozvane öztalske goré, ki so večinoma z ledniki pokrite, in na Visoke Ture, iz katerih se dviguje Veliki Venediger 3700 metrov visok. — Adiži in Izaki na jugu se širi

Inomost.

ortleško gorovje z najvišjim vrhom v cesarstvu, ki je znan pod imenom Ortles in je 3900 metrov visok; na vzhodu od teh so tridentinske planine.

Glavna reka Ina teče v Dunav, kamor se izlivajo tudi nekatere druge. na Tirolskem izvirajoče reke. Ren dobiva nekaj dotokov iz Predarelskega ter je drví v severno morje. Adiža z Izako in pritočno Rieno pa vali svoje valove v jadransko morje. Ob meji tirolske dežele je bodensko in gardsko jezero.

Prebivalci so po največ Nemci, na južnem Tirolskem tudi Italijani. Zasluzek jim daje živinoreja in sirarstvo, po južnih krajih tudi vino, sadje in svila; posebno svila je poglavitni pridelek prebivalcev v južnih Tirolih. Obrt je na Predarelskem zeló razvit.

Najmehkejše in najprijetnejše podnebje ima okolica Meranska; zato pa bolniki tù sem radi hodijo, da si poiščejo zdravja in krepila.

Glavno mesto je Inomost (Inšpruk), z 20.000 prebivalci, ki stoji ob obeh bregovih reke Ine, ne daleč od izliva Sile, ki jej priteka z Brennerja. Mesto ima vseučilišče, višjo gimnazijo in realko ter še nekaj drugih učilnic, izgledno napravo Ferdinandeum, t. j. muzej deželnih prirodnih pridelkov in umetniških izdelkov z lepo zbirko knjig in pisem. Posebno znamenita je dvorna cerkev s spomeniki iz dōbe umetnostij, ki so cvetele pod imenom „renaissanca“ (preporod). V Inomostu vidiš s spomeniki olepšano nadgrobje cesarja Maksimilijana I., vzlasti sluje tū 24 mramornih tabel, ki kažejo v izboknenih podobah dela cesarjeva in pa 28 velikanskih bronastih kipov, podobe pradedov cesarja Maksimilijana in drugih kršćanskih vitezov. —

Pobožni junak Andrej Hofer, višji poveljnik Tirolecev 1809. l., počiva v tej cerkvi. — Na gori Isel pri Inomostu so bile 1809. l. v dan 12. aprila, 29. maja in 13. avgusta krvave bitke, v katerih so se Tiroleci prav pogumno obnašali za cesarja Franca ter so potrebili sovražnike iz dežele. Martinova stena blizu mesta Inomosta je imenitna za to, ker je ondū, kakor se pripoveduje, cesar Maksimiljan I., streljaje divje koze, zašel bil v največjo nevarnost, iz katere

pa je bil srečno otet.

Tiroleci so krepak, jako pogumen in pobožen narod. Nek poseben slog imajo v stavbah. Tirolsko kmečko poslopje poznaš takoj po vnanjem lici. Malo ne vsaka hiša ima nad glavnimi vrati lep in kaj okusno izdelan hodnik, s katerim se človeku pročelje tirolskih kmečkih

hiš na prvi hip prikupi. — Omeniti nam je še, da je živinoreja pri Tirolcih na jako visokej stopinji, ker ima dežela travnatega sveta skoraj petkrat toliko kolikor oralne zemlje. Zatorej imajo Tiroleci najlepšo govejo živino, ki slovi po vsem našem cesarstvu.

Tirolsko deželo je pridobil Rudolf IV., ustanovnik imenovan. Odstopila mu jo je grofinja Margarita Širokoustna 1363. l., kar so tudi tirolski stanovci v Bolzanskem miru (11. septembra 1363. l.) odobrili. Pridobitev tirolske dežele je bila najvažnejša dogodba za naše cesarstvo pod vladarstvom Rudolfa IV., ki je ustanovil dunajsko vseučilišče (1365) in začel zidati imenitno stolno cerkev sv. Štefana, ki je s svojim krasnim stolpom še danes največji kras dunajskega mesta.

Glavni kraj na Predarelskem je Bregenc ob bodenskem jezeru ne daleč od Gebhardske gore, na katerej se je porodil sv. Gebhard in raz katero je najlepši razgled na bodensko jezero, njegovo obrežje in bližnje švicarske gore.

